

POLİTİK İSTİKRARSIZLIK, BELİRSİZLİK VE MAKROEKONOMİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ (1970-2006)

Hakan DEMİRGİL*

Özet

Bu çalışma; GARCH ve EGARCH modellerini kullanarak 1970-2006 yılları arasında Türkiye’de politik istikrarsızlık, belirsizlik ve makroekonomik göstergelerin (ekonomik büyüme, enflasyon, döviz kuru) oynaklığı arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Politik istikrarsızlık göstergeleri olarak altı farklı istikrarsızlık değişkenine (genel seçimler, yerel seçimler, askeri darbe dönemleri, referandumlar, koalisyonlar, grev) ait temel bileşenler kullanılmıştır. GARCH ve EGARCH modellerinden elde edilen bulgulara göre, politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde negatif ve enflasyon üzerinde pozitif etkisi olduğu, buna karşın döviz kurları üzerinde etkisinin çok güçlü olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makroekonomik performans, Politik istikrarsızlık, GARCH ve EGARCH modelleri

POLITICAL INSTABILITY, UNCERTAINTY AND MACROECONOMICS: THE CASE OF TURKEY (1970-2006)

Abstract

This study investigates relationship between political instability, uncertainty and volatility of macroeconomic outcomes in the context of economic growth, inflation and exchange rates in Turkey for the period 1970 through 2006 using GARCH and EGARCH models. Political instability indicators has been defined as principal compenents of six different instability variables (genereal elections, local elections, coup d'états, referendums, coalition periods and number

* Yrd.Doç.Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, Ekonometri Bölümü, hakandemirgil@sdu.edu.tr

of strikes per year). According to results, estimated by GARCH and EGARCH models, political instability have negative impacts on economic growth and positive affect on inflation rate, whereas it's affect on exchange rates is not strong enough.

Keywords: Macreconomic performance, Political instability, GARCH and EGARCH models

1.Giriş

Bu çalışma, Türkiye’de siyasi/politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme, enflasyon ve döviz kurları üzerindeki etkilerini incelemektedir. Belirsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki temel faktör yatırım düzeyi olmasına rağmen, çalışmada; askeri müdahale, genel seçimler ve koalisyon gibi politik açıdan istikrarsızlık kaynağı olabilecek etkileri dikkate alan bir yaklaşım geliştirilmeye çalışılmıştır.

İstikrarın sağlanamadığı bir politik sistem ve siyasal çevrenin neden olduğu belirsizlik durumu özel yatırımları azaltabilir ve doğal olarak ekonomik büyüme bu durumdan olumsuz yönde etkilenebilir. Bunun yanında, belirsizlik yatırımların çeşidini değiştirerek ya da kamu harcamalarının yapısını etkileyerek (seçim dönemleri gibi) ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etkiye de sahip olabilir. Konu ile ilgili yapılan teorik ve uygulamalı çalışmalar da, politik istikrarsızlığın ekonomik büyümeyi engellediğini göstermektedir. Bu çalışmaların ortak vurgusu; politik istikrarsızlığın neden olduğu siyasal alandaki belirsizliğin tasarruf ve yatırım gibi verimli ekonomik kararlar üzerinde negatif etkiye sahip olmasıdır. Hükümetlerin değişme olasılıkları arttıkça uzun vadeli politikalar belirsizleşmekte ve böylece riskten kaçınan ekonomik birimler önemli ekonomik kararlar almaktan vazgeçmekte ya da yatırımlarını ülke dışına taşımaya karar vermektedirler¹.

Yalnızca mülkiyet hakkının korunmasına odaklanan bir siyasal iktidar ve serbest piyasa ilkeleri ile ortaya çıkan ekonomik özgürlüğün büyümeyi desteklediğini ifade eden çalışmalar ise, demokrasinin ekonomik alandaki önemine vurgu yapmaktadırlar². Demokrasinin ekonomik büyüme üzerinde etkin bir faktör olduğu görüşünü meşrulaştıran sebep; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki politik rejim farklılıklarıdır. Ancak, demokrasinin büyümeyi etkileyen tek gösterge olarak kullanıldığı çalışmalarda kesin sonuçlara ulaşılamaması, grev, savaş, politik suikast ve seçim dönemleri gibi ekonomik performans üzerinde etkili olabilecek sosyal ve politik istikrar değişkenlerinin kullanılmasına neden olmaktadır³.

Makroekonomik belirsizliğin kaynağı olarak sosyal ve politik istikrarsızlığın sonuçlarını inceleyen çalışmalar; istikrarsızlığın belirsizliği artırdığı,

¹ A. Alesina ve diğerleri, “Political Instability and Economic Growth”, **Journal of Economic Growth**, Vol:1, 1996, s.189-211.

² R.J. Barro, “Democracy and Growth”, **Journal of Economic Growth**, Vol:1, 1996, s.1-27.

³ F. Telatar, “Türkiye’de Politika Değişkenliği ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri”, **İşletme ve Finans**, 211, 2003, 71-91; D. Asteriou-S. Price, “Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence”, **Scottish Journal of Political Economy**, Vol:48, No:4, 2001, 383-399.

sermaye birikimini olumsuz etkilediği ve ekonomik büyümeyi azalttığı görüşünde birleşmektedir. Bu varsayımın geçerliliği ampirik olarak da bir çok çalışmada kanıtlanmaktadır⁴. Demokrasi, politik istikrarsızlık ve ekonomik performans arasındaki ilişki yalnızca ekonomistler tarafından değil, aynı zamanda siyaset bilimciler tarafından da incelenen bir konu olmuştur. Siyaset bilimciler demokrasi için gereken ön koşulları ve ekonomik büyümenin demokrasiyi teşvik edip etmediğini incelerken, ekonomistler ise genellikle demokrasi ve politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini ele almaktadırlar. Demokratik olsun yada olmasın, politik sistemin istikrarlı yönetim sergilemesi büyük önem taşımaktadır. İstikrarsızlık durumunda, ileriye dönük politikalar konusunda yaşanacak belirsizlik, kendi konumlarını da belirsiz kılacağından, mevcut iktidar sahiplerinin daha fazla rant kollama davranışı sergilemelerine neden olacaktır⁵.

Politik istikrarsızlığın yalnızca siyasi alandaki etkilerinin değil, makroekonomik dengesizliklerin anlaşılması ve analiz edilmesinde dikkate alınması da önemli katkılar sağlayacaktır. Bu çalışmada, Türkiye’de, askeri müdahaleler, koalisyon hükümetleri, sık aralıklarla yapılan genel seçimler ve terör olayları gibi sosyal ve politik istikrarsızlıkların sıkça yaşandığı bir dönem olarak 1970-2006 yılları incelenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın ikinci bölümünde teorik olarak politik istikrarsızlık ve makroekonomik performans arasındaki ilişki ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise, zaman serisi verileri kullanılarak, sosyal ve politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme, enflasyon ve döviz kurunun (GARCH modeli yardımıyla) koşullu varyansı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Konu ile ilgili, başta ilk çalışmalar olmak üzere, çoğu araştırma yatay kesit verilerini kullanmaktadır. Politik istikrarsızlığın etkilerini kesit veri yerine zaman serilerini kullanarak araştırmanın başlıca avantajı; belirli bir ülkenin kurumsal ve tarihsel özelliklerini ve ekonominin gelişim dinamiğini daha detaylı inceleme olanağı sunmasıdır. Politik istikrarsızlığın makroekonomik etkilerinin değerlendirilmesinde ekonometrik yöntem olarak GARCH modellerinin Türkçe literatürde ilk defa kullanılıyor olması ve politik istikrarsızlık endeksini oluştururken temel bileşenler analizinden faydalanılması, çalışmanın literatüre sağladığı katkıyı göstermektedir. Ayrıca; seçim, darbe ve koalisyon dönemleri gibi politik ve siyasi göstergelerin yanında, grev gibi sosyal faktörleri de içinde taşıyan bir istikrarsızlık endeksi oluşturularak, Türkçe literatürde ilk defa kullanılan bir veri seti oluşturulmuştur. Tahmin sonuçları, politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme ve enflasyon oranları üzerinde anlamlı etkileri olduğu ve bu etkilerin literatürle uyumlu olarak sırasıyla negatif ve pozitif yönde gerçekleştiğini göstermektedir. Buna karşın, politik istikrarsızlığın döviz kurları üzerindeki etkisinin çok güçlü olmadığı anlaşılmaktadır.

⁴ Alesina, “Political...”, a.g.m., 1996, s.189-211; A.K. Fosu, “Political Instability and Economic Growth: Evidence from Sub-Saharan Africa”, **Economic Development and Cultural Change**, Vol. 40, No.4, 1992, s.829-841; R.J. Barro, “Economic Growth in a Cross-section of Countries”, **Quarterly Journal of Economics**, Vol.5, 1991, s.407-443.

⁵ A. Doğan, “Demokrasi ve Ekonomik Gelişme”, **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı 25, 2005, s.1-19.

2. Politik İstikrarsızlık ve Makroekonomi: Teorik İnceleme

Sosyal ve politik istikrarsızlık, ölçülmesi ve tanımlanması zor değişkenlerdir. Bununla birlikte, kavram iki farklı şekilde incelenmektedir. Birincisinde, politik istikrarsızlığın kaynağı yönetim zaafiyetleri ve değişkenliği olarak görülmektedir. Diğer yaklaşım ise, sosyal çalkantı ve siyasal baskı göstergelerine dayanmaktadır⁶. Konuyla ilgili yapılan çalışmaların büyük bir kısmı, politik istikrarsızlıktan ekonomik göstergelere doğru etkinin boyutunu ölçmeye çalışırken, ekonomik büyüme ve enflasyon gibi makroekonomik büyüklüklerin politik istikrarsızlık üzerinde etkisini inceleyen çalışmalarda mevcuttur⁷.

Politik istikrarsızlık, genellikle hükümet değişiklikleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak, hükümet değişiklikleri hukuk çerçevesinde olabileceği gibi, yasal sürecin dışında askeri darbe neticesinde de gerçekleşebilir. Farklı yollarla gerçekleşen hükümet değişikliklerinin etkileri aynı olmamakla birlikte, hükümet değişimlerinin sık yaşanması siyasi belirsizliklerin artmasına neden olmaktadır. Politik istikrarsızlık siyasal ve yasal çevrelerde belirsizliğe neden olabileceği gibi, verimlilik üzerinde doğrudan azaltıcı etkide bulunarak piyasa işleyişini de etkileyebilir. Özellikle siyasal kutuplaşma düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde, politik istikrarsızlık hükümet değişiklikleri çerçevesinde belirsizliği artırmaktadır. Eğer ardıl hükümetin kendisinden önce görev alan iktidarın politikalarını devam ettireceği beklentisi varsa, hükümetin değişme olasılığı uzun dönemli ekonomi politikalarına dair beklentileri etkilemeyecektir. Bu argümanlar ışığında, politik istikrarsızlığın üretim faktörlerinden faydalanma düzeyini ve fiziki sermaye yatırımlarını azalttığı söylenebilir.

Literatürde politik istikrarsızlık kavramına ilişkin iki farklı anlayış vardır. Bu yaklaşımlar politik istikrarsızlığın; (a) normal ve anormal yollardan gerçekleşen hükümet değişiklikleri ve (b) şiddet olayları, askeri darbeler, sivil savaşlar ve siyasi suikastlar temelinde ortaya çıktığını ileri sürmektedirler⁸. Tüm bu faktörlerin etkisiyle şekillenen ülkenin siyasal görünümü, özel yatırım harcamaları üzerinde en önemli faktörlerden bir tanesidir. Ekonomik büyüme yatırım ve tasarruflar aracılığıyla süreklilik göstermektedir. Siyasal rejimin istikrarsızlık göstermesi durumunda, hane halkı tasarruflarının değersiz hale geleceğini düşünerek tasarruf eğilimlerini azaltacak ve tüketimlerini artıracaklardır. Aynı zamanda, yatırımcılar ve girişimciler ekonomi politikalarıyla ilgili yeni bir bilgi gelene kadar portföylerinin

⁶ A. Alesina-R.Perotti, "Income Distribution, Political Instability and Investment", **NBER Working Paper Series**, No:4486, 1993, s.3.

⁷ M. Paldam, "Inflation and Political Instability in Eight Latin American Countries 1946-83", **Public Choice**, 52, 1987, s.143-68.

⁸N.F. Campos,-J.B. Nugent, "Who is Afraid of Political Instability?", **Journal of Development Economics**, Vol.67, 2002, s.157-172; A.Brunetti, "Political Variables in Growth Regressions", içinde (ed: S.Borner ve M.Paldam) **The Political Dimension of Economic Growth**, International Economic Association Series, Palgrave Macmillan, Hampshire İngiltere, 1998, s.117-135.

likit kalmasını (özellikle de altın ve yabancı para birimlerinde) tercih edecekler ve yatırımlarını erteleyeceklerdir⁹. Politik istikrarsızlık dönemlerinde, hem tasarruf sahiplerinin yatırım sermayesi arzı hem de yatırımcıların sermaye talebi azalacaktır.

Seçim sonrasında yaşanan hükümet değişikliklerinin ekonomik faaliyetlere olumsuz etkisi, ancak istikrarlı politikaların yeni hükümet tarafından devam ettirilmemesi durumunda yaşanmaktadır. Buna karşın, yasal olmayan ve kuralsız bir süreç içerisinde gerçekleşen iktidar değişiminin yatırımcılar üzerindeki etkisi çok daha yıkıcı olmaktadır. Hükümet değişimi ya da siyasal değişim beklentileri, yatırımcıların sermayelerinin gerçek değerini koruyan araçlara yönelmesine neden olmaktadır. Siyasal değişim ve/veya hükümet değişimlerinin sık yaşandığı ülkelerde yatırımların likit ve spekülatif yönde olması, bu ülkelerin sabit sermaye yatırımlarının düşük düzeyde kalmasına ve sermaye yoğun endüstrilerden ziyade tekstil ve madencilik gibi verimliliğin düşük olduğu sektörlerde uzmanlaşmalarına neden olmaktadır. Bir çok ampirik çalışma¹⁰, politik ve sosyal istikrarsızlığın yatırımların GSMH içindeki yapısını azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte, politik istikrarsızlık seviyesinde bir artışın yatırım harcamaları ve ekonomik performans üzerinde pozitif etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da mevcuttur¹¹. Bu pozitif ilişkinin sebepleri ise; (a) politik istikrarsızlığın neden olduğu belirsizlik ortamının yatırımları geciktirmesi, (b) politik istikrarsızlığın sermaye stoğunda yaşanan azalmanın yerine daha yüksek oranda yeni sermaye girişini sağlaması ve (c) politik istikrarsızlığın hükümette ve hükümet politikalarında uzun dönemde faydalı olan değişikliklere neden olmasıdır.

Politik istikrarsızlığın önemli belirleyicilerinden birisi de iktidarın birden fazla siyasal parti tarafından paylaşıldığı koalisyon hükümetleridir. Siyasal kurumların işleyişinde beliren tutarsızlıklar, elverişsiz ekonomik koşulların neden olduğu mevcut durumun değişmesine yönelik toplumun karar alma süreçlerini etkileyecektir. Koalisyon nedeniyle zayıf yapıdaki hükümetler etkin politika uygulamaya imkanına sahip olamayacak ve bu nedenle kolay erişilebilen ancak verimsiz ve yüksek maliyetli kaynaklardan finansman yolunu tercih edeceklerdir¹². Koalisyon hükümetinde yer alan partilerin üzerinde uzlaştıkları hükümet programı, koalisyon partilerinin kendi seçim programlarından özveride bulunmalarıyla oluşturulmaktadır. Ayrıca, farklı siyasi gelenekleri temsil eden partilerin iktidar ortağı olması durumunda etkin bir politika oluşturma ve yürütme imkânları da

⁹ M.A. Abdiweli, "Political Instability, Policy Uncertainty and Economic Growth: An Empirical Investigation", **Atlantic Economic Journal**, Vol.29, 2001, s.87-106; Y.Feng, "Political Freedom, Political Instability and Political Uncertainty: A Study of Political Institutions and Private Investment in Developing Countries", **International Studies Quarterly**, Vol.45, 2001, s.271-94.

¹⁰ R.J. Barro, "Economic Growth...", 1991, s.407-43; A. Alesina-R.Perotti, "Income Distribution...", 1993, s.3; Barro, R.J., **Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study**, Cambridge, MIT Press, 1997.

¹¹ N.F. Campos, J.B. Nugent, "Who is Afraid...", 2002, s.157-72; J.Klomp-D.H. Jakob, "Political Institutions and Economic Volatility", **European Journal of Political Economy**, Vol.25, 2009, s.311-26.

¹² S. Edwards-G. Tabellini, "Political Instability, Political Weakness and Inflation: An Empirical Analysis", **NBER Working Paper Series**, Working Paper No.3721, 1991, s.19.

azalmaktadır. Çok sayıda partinin rekabet ettiği siyasal arenada seçim sonrası oylar birkaç parti için eşit oranda dağılım gösteriyorsa, daha uzun bir süreç sonunda oluşacak siyasal denge hem istikrarsızlık hem de risk düzeyini yükseltecektir¹³. Bununla birlikte bazı araştırmalarda, hükümetin çok partinin katılımıyla kurulduğu koalisyon şeklinde olmasından ziyade, süreklilik göstermesinin enflasyon, işsizlik ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik göstergelerin istikrarı açısından daha önemli olduğu vurgulanmaktadır¹⁴. Hem genel hem de yerel seçim dönemlerinde izlenen genişletici para ve maliye politikalarının neden olduğu politik hasar ve istikrarsızlık da ekonomik performans açısından önem taşımaktadır¹⁵. Hükümetlerin görev süreleri üzerinden politik istikrarsızlığın ekonomik performansa etkisini inceleyen çalışmaların bir kısmı, siyasal partinin toplumdaki yüksek oranda destek alması sonucu siyasal denge ve ekonomik istikrarın daha olumlu bir sürece girdiğini belirtmektedirler¹⁶.

Dışa açık bir ekonomi için, politik istikrarsızlık sermaye çıkışları aracılığıyla ekonomik istikrarı etkilemektedir¹⁷. Döviz rezervlerinin düşük olması, politik istikrarsızlığın ekonomik kırılganlığa olumsuz etkisini daha da artırmaktadır¹⁸. Özellikle finansal sermaye çıkışlarında yaşanan artışlar, ulusal paranın değer kaybına uğramasında önemli rol oynamaktadır. Fiziki sermaye miktarında azalma ise ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Kendi tasarruflarının yetersiz kalması nedeniyle yatırımlarının büyük kısmını yurt dışı kaynaklarla finanse eden gelişmekte olan ülkelerde yaşanan siyasal belirsizlikler, yatırımcıların güvenlerini zayıflatmaktadır. Kaybedilen güvenin geri kazanılması ise uzun ve maliyetli bir süreç almaktadır.

¹³ K.Strom, **Minority Government and Majority Rule**, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.

¹⁴ J.M. Buchanan-R.E. Wagner, "Democracy in Coalition", **Public Choice**, Vol.26, 1979, s.29-49; J.M.Buchanan-G.Tullock, **The Calculus of Consent Logical Foundations of Constitutional Democracy**, University of Michigan Press, Ann Arbor Paperbacks, 1965.

¹⁵ A. Alesina ve diğerleri, "Macroeconomic Policy and Elections in OECD Democracies", **Economics and Politics**, Vol.4, 1992, s.1-30; A. Alesina-J.Sachs, "Political Parties and the Business Cycles in the United States: 1948-1984", **Journal of Money Credit and Banking**, Vol.20, 1988, s.63-82; J.Heckelman-H. Berument, "Political Business Cycles and Endogenous Elections", **Southern Economic Journal**, Vol.19, 1998, s.651-68; J. Malley ve diğerleri, "Electoral Uncertainty, Fiscal Policy and Macroeconomic Fluctuations", **Journal of Economic Dynamics and Control**, Vol.31, 2007, s.1051-80.

¹⁶ J.D. Robertson, "The Political Economy and the Durability of European Coalition Cabinets: New Variations on a Game-Theoretic Perspective", **Journal of Politics**, Vol.45, 1983, s.932-57; R.L. Perry, -J.D. Robertson, "Political Markets, Bond Markets and the Effect of Uncertainty: A Cross-National Analysis", **International Studies Quarterly**, Vol.42, 1998, s.131-60.

¹⁷ R.Lensink ve diğerleri, "Capital Flight and Political Risk", **Journal of Money and Finance**, Vol.19, 2000, s.73-92.

¹⁸ M.Bussiere-C. Mulder, "Political Instability and Economic Vulnerability", **IMF Working Paper**, WP/99/46, 1991, s.17.

3. Yöntem

Bir ülkede sosyal ve politik ortamda yaşanan istikrarsızlığın, bu ortamın kendine has özellikleri dikkate alındığında, ekonomik büyüme ve enflasyon açısından etkili bir faktör olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, çalışmada; politik istikrarsızlık ile büyüme ve enflasyon oranlarında yaşanan değişkenlik arasındaki ilişki Türkiye örneğinde 1970-2006 yılları arasında ele alınmaktadır.

3.1. Veri Seti ve Temel İstatistikler

Sosyo-politik istikrarsızlık; sosyal karışıklık olgusunu içeren farklı değişkenlerin meydana getirdiği endeksler yardımıyla gözlenebilir. Çalışmada, Türkiye’de yaşanan siyasi istikrarsızlıkları tanımlamak amacıyla altı değişken oluşturulmuştur. Bunlar, YSEC, yerel seçim yılları için gölge değişkeni; GSEC, genel seçim yılları için gölge değişkeni; REF, referandum yapılan yıllar için gölge değişkeni; KOAL, koalisyon hükümetlerinin iktidarda olduğu yıllar için gölge değişkeni; DRB, askeri müdahale yapılan yıllar için gölge değişken ve GREV, yıl içinde sendikaların düzenlediği grev sayısı olarak tanımlanmıştır. Tüm bu değişkenler politik istikrarsızlığın belirli yönleriyle ilişkilidir.

YSEC, GSEC ve REF değişkenleri, politik istikrarsızlığın doğrudan tanımlanmasında iki yönden öneme sahiptir. Birincisi, seçim sonuçlarının kesin olarak bilinmemesinin belirsizlik ortamını doğurmasıdır. İkincisi, seçim sonrasında (yerel yöneticiler ve hükümetlerin) değişmesi ve farklı yönetim anlayışlarının birbirini takip etmesi neticesinde meydana gelecek belirsizlik ortamıdır. KOAL, birden fazla siyasi partinin iktidarda olduğu dönemleri temsil etmektedir. Türkiye’de özellikle 90’lı yıllarda çok sık yaşanan koalisyon dönemlerinde hükümet programlarının uygulanmasında yaşanan sorunlar belirsizlik ortamının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Politik istikrarsızlık değişkenlerine ait temel istatistikler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Politik İstikrarsızlık Değişkenlerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	YSEC	GSEC	REF	KOAL	DRB	GREV
Ortalama	0.189	0.216	0.081	0.297	0.081	4.972
Ortanca	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	3.000
En Çok	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	43.00
En Az	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
Std. Sapma	0.397	0.417	0.276	0.463	0.276	8.008
Jarque-Bera (Olasılık)	15.94 (0.0003)	11.73 (0.002)	143.01 (0.000)	7.120 (0.028)	143.01 (0.000)	306.49 (0.000)
Gözlem	37	37	37	37	37	37

Büyüme (BYM) oranını temsilen 1970-2006 yılları arasında gerçekleşen reel GSMH; büyüme denkleminde kontrol değişkeni olarak Gayri Safi Sabit Sermaye Yatırımları (GSSS) kullanılmıştır. Enflasyon (ENF) oranlarındaki değişkenlik için kurulan modelde açıklanan değişken için Tüketici Fiyat Endeksi ve bu denklemde kontrol değişkeni olarak Kişi Başına Düşen GSMH (KBG) değerleri kullanılmıştır. Döviz kuru (DK) için de, TL’nin ABD Doları karşısındaki yıllık ortalama değerleri kullanılmıştır. KBG, ENF ve DK değişkenleri TÜİK; BYM ve

GSSS değişkenleri OECD veri tabanlarından elde edilmiştir. Politik istikrarsızlık değişkenlerinden YSEC, GSEC, REF, KOAL ve DRB tarafımızdan; GREV değişkeni Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Hayatı İstatistikleri kullanılarak oluşturulmuştur.

3.2. Temel Bileşenler Yöntemi

Modelde politik istikrarsızlığın makroekonomik göstergeler üzerindeki etkisini temsilen, değişkenlerin ortak etkisini tanımlayan temel bileşenler yer almaktadır. Temel bileşenler analizi; çok sayıda değişkenden oluşan bir veri setini, bu değişkenlerin doğrusal bileşimi olarak daha küçük bir veri setine dönüştüren bir tekniktir. Elde edilen bileşenlerin tercih edilebilmesi için iki koşulu karşılaması gerekmektedir: Birincisi, bileşenlerin aralarında ilişkili olmaması; ikincisi, ilk bileşenin tüm veri setindeki değişkenlere ait varyansı mümkün olan en büyük oranda, diğer bileşenlerin de geriye kalan varyansı en yüksek oranda açıklayabilmesidir. Amacımız, diğer tüm politik istikrarsızlık değişkenlerini kullanarak ($X_j, j=1,2,3,4,5,6$) yeni bir veri setinin (PI_i) oluşturulmasıdır.

Tablo 2: Açıklanan Toplam Varyans

Temel Bileşen	Açıklanan Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde
PI_1	25,625	25,625
PI_2	20,731	46,357
PI_3	16,461	62,818
PI_4	15,102	77,920
PI_5	12,824	90,744
PI_6	9,256	100,000

Temel bileşenler analizine ait sonuçlar Tablo 2 ve 3'te yer almaktadır. Tablo 2 her bileşene ait açıklanan varyansın yüzde değerlerini göstermektedir. Buna göre, ilk bileşen (PI_1) varyansın %25,6'sını, ikinci bileşen (PI_2) %20,7'sini olmak üzere toplamda bu iki bileşen varyansın %46,3'ünü açıklamaktadır.

Tablo 3: Faktör Yük Değerleri

	Temel Bileşen	
	PI_1	PI_2
YSEC	0,602*	0,277
GSEC	0,759*	0,096
REF	0,167	-0,793*
KOAL	0,321	0,559*
DRB	-0,595*	0,285
GREV	0,052	0,496*

Tablo 3 temel bileşenlere ait faktör yük değerleri ve bu değerlerin hangi faktör altında kullanılması gerektiğini göstermektedir. Buna göre, YSEC, GSEC ve DRB değişkenleri PI_1 altında anlamlı bir faktör oluştururken; REF, KOAL ve GREV değişkenlerinin ise PI_2 faktörü altında en yüksek faktör yük değerine sahip olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, PI_1 yerel ve genel seçimler ile sivil iktidarların askeri müdahaleyle indirildiği dönemlerin ortak etkisini; PI_2 referandum, koalisyon dönemleri ve grevlerin meydana getirdiği istikrarsızlığı yansıtmaktadır. PI_1 yalnızca siyasal açıdan istikrarsızlığa yol açabilecek değişkenleri içerirken, PI_2 referandum ve koalisyon dönemleri gibi politik etkilerin yanında grev gibi sosyo-ekonomik istikrarsızlığın kaynağı olabilecek değişkenlerin etkisini de taşımaktadır.

3.3. Model Tahmini ve Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu aşamasında, makroekonomik düzeyde yaşanan belirsizliği politik istikrarsızlığın bir fonksiyonu olarak açıklarken çıktı düzeyinin koşullu varyansı incelenecek ve bu doğrultuda GARCH modelleri kullanılacaktır. ARCH tipi modeller ilk olarak Engle¹⁹ tarafından öne sürülmüş; Bollerslev²⁰ tarafından GARCH modelleri ile geliştirilmiştir. Bollerslev ARCH modelinden farklı olarak, koşullu varyansı ARMA süreci şeklinde modelleyerek GARCH modelini ortaya oluşturmuştur. GARCH modeli parametre tutumluluğu açısından ARCH modeline tercih edilmektedir. Büyüme denkleminde ait GARCH(1,1) süreci;

$$BYM_t = \delta_0 + \delta_{1i} \sum_{i=1}^2 BYM_{t-i} + \delta_{2i} \sum_{i=0}^2 GSSS_{t-i} + \sum_{i=1}^2 a_j PI_{jt} + \varepsilon_t$$

$$\varepsilon_t \sim N(0, \sigma_t^2)$$

$$\sigma_t^2 = \varphi_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \varphi_2 \sigma_{t-1}^2 \quad \text{şeklindedir.}$$

Bu model, politik istikrarsızlık göstergeleri (PI_i) ile birlikte bağımlı değişken BYM 'nin ve $GSSS$ 'nin gecikmeli değerlerinin yer aldığı bir ARDL(2) sürecidir. Farklı gecikme uzunlukları içeren ARDL modelleri denenmiş, parametrelerin anlamlılığı ve Akaike ve Schwarz bilgi kriterlerine göre model kurgusu tercih edilmiştir. Koşullu varyans denklemi, modelin varyansı ve hata terimlerinin karelerinin gecikmeli değerleri ile tanımlanmıştır. Modelin çıktıları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Ekonomik Büyümeye İlişkin ARDL(2)-GARCH (1,1) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: BYM

Dönem: 1970-2006

Ortalama Denklemi: $BYM_t = \delta_0 + \delta_1 BYM_{t-1} + \delta_2 BYM_{t-2} + \delta_3 GSSS_t + \delta_4 GSSS_{t-1} + \delta_5 GSSS_{t-2} + \delta_6 PI_1 + \delta_7 PI_2$

¹⁹ R.F. Engle, "Autoregressive Conditional Heteroskedasticity with Estimates of the Variance of United Kingdom Inflation", *Econometrica*, Vol.50, 1982, s.987-1007.

²⁰ T.Bollerslev, "Generalized Autoregressive Heteroskedasticity", *Journal of Econometrics*, Vol.31, 1986, s.307-327.

	1		2	
Sabit	-0.093	(-1.64)	-0.078	(-1.473)
BYM _{t-1}	0.505	(27.24)*	0.524	(5.322)*
BYM _{t-2}	0.461	(25.54)*	0.449	(5.513)*
GSSS _t	0.006	(2.02)**	0.002	(0.604)
GSSS _{t-1}	-0.011	(-3.24)*	-0.013	(-2.755)*
GSSS _{t-2}	-0.001	(-0.44)	0.0008	(0.221)
PI ₁			-0.018	(-2.644)*
PI ₂			-0.002	(-0.410)
Varyans Denklemi: $\sigma^2 = \phi_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \phi_2 \sigma_{t-1}^2$				
Sabit	0.0004	(3.37)	0.0008	(1.268)
ARCH(1)	-0.3	(-2.9)*	-0.228	(-2.708)*
GARCH(1)	1.07	(4.76)*	0.675	(1.797)***
R ²	0.967		0.971	
Düzeltilmiş R ²	0.961		0.963	
Standart Hata	0.052		0.051	
Hata Kareler Toplamı	0.076		0.066	

• Parantez içerisinde t istatistikleri yer almaktadır. *:0.01'de anlamlı, **:0.05'de anlamlı, ***:0.1'de anlamlı

Ljung-Box Q* istatistiklerine göre (6 ve 12 gecikme uzunluğunda), her iki modele ait hata terimleri için otokorelasyon olmadığını söyleyen yokluk hipotezi reddedilememektedir. Ayrıca, ARCH-LM istatistikleri (6 ve 12 gecikme uzunluğunda), tahmin edilen hata terimlerinde ARCH etkisi olmadığını göstermektedir.

Modelin varyans kısmında, ekonomik büyüme düzeyine gelen şokların etkisini ARCH(1) göstermektedir. Bir önceki dönem yaşanan oynaklığın cari dönem oynaklığı üzerindeki etkisi ise GARCH(1) ile temsil edilmektedir. Her iki modelin R² değerlerinin yüksek olmasının yanında, varyans denklemlerinin uygunluğu da oldukça iyidir. Model 2'de politik istikrarsızlık göstergeleri olarak kullandığımız PI₁ ve PI₂ denkleme dahil edilmiştir. Bu iki gösterge için beklenen negatif etki ve istatistiksel anlamlılık sadece PI₁ için geçerlidir. Diğer bir ifadeyle, seçim dönemleri (yerel ve genel olmak üzere) ve askeri müdahalelerin neden olduğu belirsizlik ortamının, ekonomik büyüme üzerine daha net ve olumsuz etkileri söz konusudur. PI₁ faktörü altında temsil edilen ve Türkiye'de politik istikrarsızlığın artmasına neden olan olaylar ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkilemektedir.

GARCH(1,1) modeli koşullu varyansı hata terimlerinin işaretlerinden bağımsız olarak, sadece mutlak büyüklüklerinin bir fonksiyonu biçiminde tanımladığından, yaşanan pozitif bir şokun oynaklık üzerindeki etkisi ile aynı düzeydeki negatif bir şokun etkisi birbirinden farklı olmayacaktır. Bu farklılığı daha

* Ljung-Box Q ve ARCH-LM test sonuçları Ek-1'de yer almaktadır.

belirgin hale getirmek amacıyla, oynaklık yapısındaki asimetriyi dikkate alan ARDL(1)-EGARCH(1,1,1)* modeli uygulanmıştır.

Tablo 5: Ekonomik Büyümeyle İlişkin ARDL(1)-EGARCH (1,1,1) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: BYM

Dönem: 1970-2006

Ortalama Denklemi: $BYM_t = \delta_0 + \delta_1 BYM_{t-1} + \delta_3 GSSS_t + \delta_4 GSSS_{t-1} + \delta_5 PI_1 + \delta_6 PI_2$

Sabit	-0.032	(-1.090)
BYM _{t-1}	1.006	(46.834)*
GSSS _t	-0.010	(-18.467)*
GSSS _{t-1}	-0.011	(-10.074)*
PI ₁	-0.007	(-6.880)*
PI ₂	-0.0101	(-4.895)*

Varyans Denklemi: $\log(\sigma_t^2) = \gamma + \alpha \left| \frac{\epsilon_{t-1}}{\sigma_{t-1}} \right| + \vartheta \frac{\epsilon_{t-1}}{\sigma_{t-1}} + \tau \log(\sigma_{t-1}^2)$

γ	-1.593	(-4.294)*
α	-1.716	(-3.205)*
ϑ	-2.671	(-6.017)*
τ	0.517	(6.685)*

R ²	0.942	Standart Hata	0.0722
Düzeltilmiş R ²	0.932	Hata Kareler Toplamı	0.1512

• Parantez içerisinde t istatistikleri yer almaktadır. *:0.01’de anlamlı, **:0.05’de anlamlı, ***:0.1’de anlamlı

Üssel GARCH ya da EGARCH ilk olarak Nelson²¹ tarafından geliştirilmiştir. EGARCH modeline ait varyans denkleminin sol tarafında varyans serisinin logaritmik değerlerinin yer alması karesel bir etki yerine üssel bir etkiye neden olmakta ve böylece koşullu varyans tahminlerinin negatif olmamasını keskinleştirmektedir. Asimetrik durumu test etmek için kullanılan EGARCH modelinde asimetri etkisini gösteren önemli parametre ϑ 'dır. Tablo 5’de yer alan ARDL(1)-EGARCH(1,1,1) çıktılarına göre, ϑ katsayısı 0’dan farklı ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bununla birlikte, ϑ katsayısının 0’dan küçük ($\vartheta < 0$) olması pozitif şokların negatif şoklara göre daha az oynaklığa neden olduğunu göstermektedir. Her iki politik istikrarsızlık faktörünün de negatif etkisinin devam ettiği; bununla birlikte ARDL(2)-GARCH(1,1) modelinden farklı olarak PI₂ faktörünün ARDL(2)-EGARCH(1,1,1) modelinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir.

* ARDL(1)-EGARCH(1,1,1) modelinde SBC (-2.77), ARDL(2)-EGARCH(1,1,1) modelinde SBC (-2.71) olduğu için, EGARCH(1,1,1) modelinde ARDL(1) süreci tercih edilmiştir.

²¹ D.B. Nelson “Conditional Heteroskedasticity in Asset Returns: A New Approach”, *Econometrica*, Vol.59, 1991, s.347-70.

Tablo 6: Enflasyona İlişkin ARDL(2,1)-GARCH (1,2) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: ENF

Dönem: 1970 2006

Ortalama Denklemi: $ENF_t = \Omega_0 + \Omega_1 ENF_{t-1} + \Omega_2 ENF_{t-2} + \Omega_3 KBG_t + \Omega_4 KBG_{t-1} + \Omega_5 PI_1 + \Omega_6 PI_2$

Sabit	4.487	(1.703)***
ENF _{t-1}	-0.119	(-0.486)
ENF _{t-2}	-0.284	(-2.146)**
KBG _t	-0.021	(-2.765)*
KBG _{t-1}	-0.001	(-0.103)
PI ₁	-1.806	(-0.623)
PI ₂	4.539	(2.369)*

Varyans Denklemi: $\sigma^2 = \phi_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \phi_2 \sigma_{t-1}^2 + \phi_3 \sigma_{t-2}^2$

Sabit	69.75	(2.079)*
ARCH(1)	0.993	(1.924)***
GARCH(1)	0.346	(2.351)**
GARCH(2)	-0.231	(-3.130)*

R ²	0.091	Standart Hata	21.67
Düzeltilmiş R ²	-0.111	Hata Kareler Toplamı	12689.24

• Parantez içerisinde t istatistikleri yer almaktadır. *:0.01'de anlamlı, **:0.05'de anlamlı, ***:0.1'de anlamlı

Çalışmada, politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin yanında, enflasyon ve döviz kurları üzerindeki etkisi de incelenerek daha bütüncül bir değerlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, büyüme ve siyasal belirsizlik arasındaki etkileşimin arkasından, politik istikrarsızlığın sırasıyla enflasyon ve döviz kurları üzerindeki etkileri GARCH modelleri yardımıyla değerlendirilmiştir.

Enflasyon denklemine ait tahmin sonuçları Tablo 6'da yer almaktadır. Politik istikrarsızlığın enflasyon üzerindeki etkisini test ederken, Paldam²²'ı takiben, denklemde kontrol değişkeni olarak kişi başına düşen GSMH kullanılmıştır. Seçim kriterlerine göre ortalama denklemi ARDL(2,1) ve koşullu varyans denklemi GARCH(1,2) olarak belirlenmiştir. Modelin R² değeri düşük olmasına karşın, koşullu varyans denkleminde katsayı tahminlerinin tamamı istatistiksel olarak anlamlıdır. Ekonomik büyüme denkleminde politik istikrarsızlık göstergelerinden YSEC, GSEC ve DRB'nin ortak etkisini taşıyan PI₁ faktörü anlamlı (negatif) etkiye sahipken, enflasyon denkleminde REF, KOAL ve GREV göstergelerinin etkisini taşıyan PI₂ faktörü için istatistiksel olarak anlamlılık (pozitif) söz konusudur. Dolayısıyla, seçim dönemleri ve askeri müdahale dönemlerinden ziyade,

²² Paldam, M., "Inflation...", 1987, s.143-68.

enflasyonun koalisyon dönemlerinde uygulanan ekonomi politikalarının neden olduğu belirsizlikten daha fazla etkilendiği görülmektedir.

Tablo7: Enflasyona İlişkin ARDL(2,1)-EGARCH(1,2,1) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: ENF

Dönem: 1970 2006

Ortalama Denklemi: $ENF_t = \delta_0 + \delta_1 ENF_{t-1} + \delta_2 ENF_{t-2} + \delta_3 KBG_t + \delta_4 KBG_{t-1} + \delta_5 PI_1 + \delta_6 PI_2$

Sabit	-1.803	(-0.821)
ENF_{t-1}	-0.056	(-0.549)
ENF_{t-2}	0.038	(0.433)
KBG_t	-0.011	(-2.554)**
KBG_{t-1}	0.013	(2.969)*
PI_1	2.569	(2.294)**
PI_2	5.026	(3.924)*

Varyans Denklemi: $\log(\sigma_t^2) = \gamma + \alpha \left| \frac{\epsilon_{t-1}}{\sigma_{t-1}} \right| + \vartheta \frac{\epsilon_{t-1}}{\sigma_{t-1}} + \tau \log(\sigma_{t-1}^2) + \omega \log(\sigma_{t-2}^2)$

γ	4.604	(3.28)*
α	-1.887	(-1.48)
ϑ	2.731	(2.722)*
τ	0.457	(2.159)**
ω	-0.214	(-1.061)

R^2	0.079	Standart Hata	21.819
Düzeltilmiş R^2	-0.125	Hata Kareler Toplamı	12854.86

• Parantez içerisinde t istatistikleri yer almaktadır. *:0.01'de anlamlı, **:0.05'de anlamlı, ***:0.1'de anlamlı

Enflasyonda meydana gelen bir şokun neden olacağı asimetriyi ayırt etmek için kurulan ARDL(2,1)-EGARCH(1,2,1) modelinin sonuçları Tablo 7'de yer almaktadır. Asimetrik etki olasılığını yansıtan standartlaştırılmış gecikmeli hata terimlerine ($\epsilon_{t-1}/\sigma_{t-1}$) ait tahmin katsayısı pozitif ve istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu sonuç, enflasyonda beklenmedik bir artış meydana geldiğinde enflasyon belirsizliğinde yaşanan artışın (beklenmeyen bir azalışa göre) daha fazla olduğunu göstermektedir.

Tablo 8: Döviz Kuruna İlişkin AR(2)-GARCH (1,2) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: DK

Dönem: 1970 2006

Ortalama Denklemi: $DK_t = \lambda_0 + \lambda_1 DK_{t-1} + \lambda_2 DK_{t-2} + \lambda_3 PI_1 + \lambda_4 PI_2$

Sabit	-0.000067	(-2197)**
DK _{t-1}	1.329	(10.75)*
DK _{t-2}	-0.091	(-0.535)
PI ₁	0.00014	(3.835)*
PI ₂	-0.000024	(-0.874)

Varyans Denklemi: $\sigma^2 = \phi_1 \varepsilon_{t-1}^2 + \phi_2 \sigma_{t-1}^2 + \phi_3 \sigma_{t-2}^2$

Sabit	-0.000000029	(-0.039)
ARCH(1)	2.741	(6.94)*
GARCH(1)	0.079	(0.717)
GARCH(2)	-0.006	(-0.369)

R ²	0.84	Standart Hata	0.215
Düzeltilmiş R ²	-1.10	Hata Kareler Toplamı	1.344

• Parantez içerisinde t istatistikleri yer almaktadır. *:0.01'de anlamlı, **:0.05'de anlamlı, ***:0.1'de anlamlı

Son olarak, politik istikrarsızlığın döviz kurları üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla AR(2)-GARCH(1,2) modeli kullanılmıştır. Varyans denklemi incelendiğinde, koşullu varyansın gecikmeli değerlerinin anlamsız olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, bir dönem öncesine ait yaşanan şokların varyans üzerinde istatistiksel anlamlılığı söz konusudur. Bu modele ait asıl dikkat çeken sonuç, PI₁ faktörünün döviz kurlarında yukarı yönde değişime neden olacak güçlü bir etkiye sahip olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, seçim dönemleri ve askeri müdahalelerin TL'nin değer kaybetmesinde önemli politik istikrarsızlık olguları olduğu görülmektedir. PI₂ faktörünün negatif etkisine rağmen, istatistiksel anlamlılığı yoktur.

Tablo9: Döviz Kuruna İlişkin AR(2)-EGARCH(1,2,1) Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: DK

Dönem: 1970 2006

Ortalama Denklemi: $DK_t = \delta_0 + \delta_1 DK_{t-1} + \delta_2 DK_{t-2} + \delta_3 PI_1 + \delta_4 PI_2$

Sabit	0.038	(34.316)*
DK _{t-1}	0.274	(3.930)*
DK _{t-2}	-0.112	(-1.439)
PI ₁	0.004	(0.524)

PI ₂	0.002	(0.417)	
Varyans Denklemi: $\log(\sigma_t^2) = \gamma + \alpha \left \frac{\epsilon_{t-1}}{\sigma_{t-1}} \right + \vartheta \frac{\epsilon_{t-1}}{\sigma_{t-1}} + \tau \log(\sigma_{t-1}^2) + \omega \log(\sigma_{t-2}^2)$			
γ	-3.82	(-3.879)*	
α	-1.117	(-2.069)**	
ϑ	1.508	(3.058)*	
τ	0.02	(0.031)	
ω	(0.014)	(0.024)	
R ²	0.107	Standart Hata	0.149
Düzeltilmiş R ²	-0.015	Hata Kareler Toplamı	0.648

• Parantez içerisinde t istatistikleri yer almaktadır. *:0.01'de anlamlı, **:0.05'de anlamlı, ***:0.1'de anlamlı

Tablo 9'da, döviz kurlarında değişime neden olan bir şokun meydana getirdiği asimetrisinin belirlenmesi için kurulan AR(2)-EGARCH (1,2,1) modeline ait çıktılar yer almaktadır. Bu denklemde, politik istikrarsızlık göstergesi olarak kullanılan PI₁ ve PI₂ faktörünün her ikisinin de istatistiksel anlamlılığı ortadan kalkmıştır. Bununla birlikte, ϑ katsayısı TL/ABD doları kurunda beklenmeyen bir yükselişin (pozitif şokun) kur oynaklığında daha fazla bir artışa neden olduğunu göstermektedir.

4. Sonuç

Politikanın bir süreç olduğu düşünüldüğünde, kararların alınarak uygulanmasının yanı sıra izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, politika uzun soluklu bir kavramdır. Dolayısıyla, politika süreci izleme ve değerlendirme aşamalarıyla birlikte istikrarlı bir toplumsal ve siyasal yapıya gereksinim duymaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada, somut politik istikrarsızlık göstergeleri kullanılarak, Türkiye'de 1970-2006 yıllarında makroekonomik performansın siyasal istikrarsızlıktan etkilenme düzeyi saptanmaya çalışılmıştır. Analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, literatürde belirtilen politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme arasındaki ters yönlü ilişkinin, Türkiye için de geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Önemli diğer makroekonomik büyüklükler olarak enflasyon ve döviz kurları için de, politik istikrarsızlık düzeyinde bir yükselme kurda ve fiyatlarda artışa neden olmaktadır.

Türkiye'de, en önemli makro ekonomik gösterge olarak kabul edilen ekonomik büyüme, daha ziyade seçim dönemleri ve askeri müdahalelerin neden olduğu istikrarsızlığın etkisiyle azalmaktadır. Pozitif ve negatif şokların etkisinin ölçülmesi amacıyla kullanılan EGARCH modelinde ise, daha kapsayıcı bir biçimde, çalışmada kullandığımız tüm politik istikrarsızlık göstergeleri ile ekonomi büyüme arasında anlamlı ve güçlü ters yönlü bir ilişkinin var olduğu görülmektedir. Enflasyon ve politik istikrarsızlık arasında beklenen pozitif yönlü ilişki, koalisyon ve referandum dönemleri ile grev sayısının yüksek olduğu yılların neden olduğu belirsizlikle kendini göstermektedir. Enflasyon oranlarına ait EGARCH modelinde ise, ekonomik büyüme oranında olduğu gibi, tüm istikrarsızlık faktörleri enflasyon üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahiptir. Döviz kurlarında yaşanan değişim ile

seçim ve askeri müdahale dönemlerinden kaynaklanan belirsizlik arasında pozitif bir ilişki olmasına rağmen, EGARCH modelinde bu anlamlılık da ortadan kalkmaktadır. Dışsal faktörlerin de önemli belirleyici olduğu döviz piyasaları üzerinde, politik istikrarsızlığın çok güçlü etkiye sahip olmaması beklenen bir sonuç olarak düşünülmelidir.

Bu çalışma, ülkemizde uygulanması düşünülen politikaların çoğunun, gayritabiî hükümet değişiklikleri ve koalisyon hükümetleri nedeniyle etkinliğini kaybetmesi nedeniyle siyasal görünümün daha istikrarlı olması zorunluluğunu bir kez daha göstermektedir. Türkiye'nin uzun yıllar yaşadığı enflasyon sorunu ve istikrarsız büyüme sürecinde, siyasal sürekliliğin yokluğu ciddi bir etken olmuştur. Dolayısıyla, daha dengeli bir ekonomik yapı için siyasal alana ait içsel faktörlerin neden olduğu istikrarsızlık kaynağı unsurların yasal düzenlemelerle ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca, kutuplaşmış toplumlarda yaşanan hükümet değişikliklerinin, ekonomik faaliyetleri etkileyen politikaların geliştirilmesi ve uygulanması sürecini radikal bir biçimde etkileyeceği de unutulmamalıdır.

Kaynakça

- ABDIWELI, M.A., "Political Instability, Policy Uncertainty and Economic Growth: An Empirical Investigation", *Atlantic Economic Journal*, Vol.29, 2001, s.87-106.
- ALESINA, A., R. PEROTTI, "Income Distribution, Political Instability and Investment", NBER working Paper Series, No:4486, 1993, s.3.
- ALESINA, A., COHEN, G.D., N. ROUBINI, "Macroeconomic Policy and Elections in OECD Democracies", *Economics and Politics*, Vol.4, 1992, s.1-30.
- ALESINA, A., J.SACHS, "Political Parties and the Business Cycles in the United States: 1948-1984", *Journal of Money Credit and Banking*, Vol.20, 1988, s.63-82.
- ALESINA, A., Ş.ÖZLER, N.ROUBINI ve P.SWAGEL, "Political Instability and Economic Growth", *Journal of Economic Growth*, Vol:1, 1996, s.189-211.
- ASTERIOU, D., S. PRICE, "Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence", *Scottish Journal of Political Economy*, Vol:48, No:4, 2001, 383-399.
- BARRO, R.J., "Democracy and Growth", *Journal of Economic Growth*, Vol:1, 1996, s.1-27.
- BARRO, R.J., "Economic Growth in a Cross-section of Countries", *Quarterly Journal of Economics*, Vol.5, 1991, s.407-443.
- BARRO, R.J., *Determinants of Economic Growth: A Cross-Country Empirical Study*, Cambridge, MIT Press, 1997.
- BOLLERSLEV, T., "Generalized Autoregressive Heteroskedasticity", *Journal of Econometrics*, Vol.31, 1986, s.307-327.
- BRUNETTI, A., "Political Variables in Growth Regressions", içinde (ed: S.Borner ve M.Paldam) "The Political Dimension of Economic Growth", *International Economic Association Series*, Palgrave Macmillan, Hampshire İngiltere, 1998, s.117-135.
- BUCHANAN, J.M., G.Tullock, *The Calculus of Consent Logical Foundations of Constitutional Democracy*, University of Michigan Press, Ann Arbor Paperbacks, 1965.
- BUCHANAN, J.M., R.E. Wagner, "Democracy in Coalition", *Public Choice*, Vol.26, 1979, s.29-49.
- BUSSIERE, M., C. Mulder, "Political Instability and Economic Vulnerability", IMF Working Paper, WP/99/46, 1991, s.17.
- CAMPOS, N.F., J.B. NUGENT, "Who is Afraid of Political Instability?", *Journal of Development Economics*, Vol.67, 2002, s.157-172.
- DOĞAN, A., "Demokrasi ve Ekonomik Gelişme", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı 25, 2005, s.1-19.

- EDWARDS, S., G. TABELLINI, “Political Instability, Political Weakness and Inflation: An Empirical Analysis”, NBER Working Paper Series, Working Paper No.3721, 1991, s.19.
- ENGLE, R.F., “Autoregressive Conditional Heteroskedasticity with Estimates of the Variance of United Kingdom Inflation”, *Econometrica*, Vol.50, 1982, s.987-1007.
- FENG, Y., “Political Freedom, Political Instability and Political Uncertainty: A Study of Political Institutions and Private Investment in Developing Countries”, *International Studies Quarterly*, Vol.45, 2001, s.271-94.
- FOSU, A.K., “Political Instability and Economic Growth: Evidence from Sub-Saharan Africa”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol. 40, No.4, 1992, s.829-841.
- HECKELMAN, J., H. BERUMENT, “Political Business Cycles and Endogenous Elections”, *Southern Economic Journal*, Vol.19, 1998, s.651-68.
- KLOMP, J., D.H. JAKOB, “Political Institutions and Economic Volatility”, *European Journal of Political Economy*, Vol.25, 2009, s.311-26.
- LENSINK, R., N.HERMES, V.MURINDE, “Capital Flight and Political Risk”, *Journal of Money and Finance*, Vol.19, 2000, s.73-92.
- MALLEY, J., A.PHILIPPOPOULOS, U.WOITEK, “Electoral Uncertainty, Fiscal Policy and Macroeconomic Fluctuations”, *Journal of Economic Dynamics and Control*, Vol.31, 2007, s.1051-80.
- NELSON,D.B., “Conditional Heteroskedasticity in Asset Returns: A New Approach”, *Econometrica*, Vol.59, 1991, s.347-70.
- PALDAM, M., “Inflation and Political Instability in Eight Latin American Countries 1946-83”, *Public Choice*, 52, 1987, s.143-68.
- PERRY, R.L., J.D. ROBERTSON, “Political Markets, Bond Markets and the Effect of Uncertainty: A Cross-National Analysis”, *International Studies Quarterly*, Vol.42, 1998, s.131-60.
- ROBERTSON, J.D., “The Political Economy and the Durability of European Coalition Cabinets: New Variations on a Game-Theoric Perspective”, *Journal of Politics*, Vol.45, 1983, s.932-57.
- STROM, K., “Minority Government and Majority Rule, Cambridge University Press, Cambridge, 1990.
- TELATAR, F., “Türkiye’de Politika Değişkenliği ile Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkileri”, *İşletme ve Finans*, 211, 2003, 71-91.

Ekler

Ek-1: Tüm Modellere Ait Hata Terimlerinin Ljung-Box Q ve ARCH-LM Test Sonuçları

Ekonomik Büyümeyle İlişkin ARDL(2)-GARCH (1,1) Modeli

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	2.864	0.826
Ljung Box Q(12)	6.666	0.879
LM ARCH (6)	6.667	0.353
LM ARCH (12)	10.783	0.547

Ekonomik Büyümeyle İlişkin ARDL(2)-GARCH (1,1) Modeli (PI₁ ve PI₂)

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	3.405	0.757
Ljung Box Q(12)	5.961	0.918
LM ARCH (6)	6.305	0.389
LM ARCH (12)	9.052	0.698

Ekonomik Büyümeyle İlişkin ARDL(1)-EGARCH (1,2,1) Modeli

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	3.681	0.720
Ljung Box Q(12)	6.131	0.909
LM ARCH (6)	5.861	0.438
LM ARCH (12)	15.535	0.213

Enflasyona İlişkin ARDL(2,1)-GARCH (1,2) Modeli

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	1.289	0.972
Ljung Box Q(12)	3.271	0.993
LM ARCH (6)	6.565	0.362
LM ARCH (12)	8.582	0.738

Enflasyona İlişkin ARDL(2,1)-EGARCH(1,2,1) Modeli

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	3.335	0.766
Ljung Box Q(12)	6.196	0.906
LM ARCH (6)	5.615	0.467
LM ARCH (12)	11.188	0.513

Döviz Kuruna İlişkin AR(2)-GARCH (1,2) Modeli

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	8.201	0.224
Ljung Box Q(12)	12.993	0.37
LM ARCH (6)	2.571	0.861
LM ARCH (12)	3.715	0.988

Döviz Kuruna İlişkin AR(2)-EGARCH (1,2,1) Modeli

	Test İstatistiği	Anlamlılık Düzeyi
Ljung Box Q(6)	8.197	0.224
Ljung Box Q(12)	9.899	0.625
LM ARCH (6)	4.687	0.584
LM ARCH (12)	17.904	0.118

Ek-2: Politik İstikrarsızlık Değişkenlerine Ait Grafikler





